

פנינו עניינה לא רק העולם הערבי המוסלמי אלא גם המזרח הקדמון, והמחקר הבלשני והפילולוגי בלשונות האיזור; מצד שני, אין עניינה במזרח התיכון המודרני. הכרך שלפנינו כולל שמונה-עשר מאמרים השונים זה מזה בהיקפם ובעניינם.

החוקרים שתרמו לקובץ הם: יהושע בלאו, גדעון גולדנברג, אנסון פ. רייני, המנוח יחזקאל קוטשר, יוסף נווה, מיכאל סטון, איתמר גרינוולד, שאול שקד, המנוח ד. צ. בנעט, מ. י. קיסטר, שלמה פינס, מיכאל שוורץ, חוה לצרוסי-יפה, יוחנן פרידמן, עמנואל סיון, א. אשתור, דוד איילון ואמנון שילוח. לא נוכל במסגרת סקירה קצרה זו לעמוד בפירוט על כל המאמרים שבקובץ, ותחת שנפטור כל אחד מהם בכמה מלים העדפנו להרחיב את הדיבור על שלושה מן המחקרים.

הקובץ פותח ב"הערות-שוליים שמיית" (Marginalia Semitica) מאת יהושע בלאו—סדרה של שבעה עיונים קצרים בשאלות שונות בבלשנות ופילולוגיה שמיית.

כמה מן השאלות שבלאו עוסק בהן עניינן בעיקר לבעלי-המקצוע, אך אנו מוצאים כאן גם שאלות שעניינן כללי יותר וכדאי להזכירן. בלאו נדרש לבעיות פרשניות-מילוליות בפסוק "והיה השרב לאגם וצמאון למבועי מים, בנווה תנים רבצה, חציר לקנה וגומא" (ישעיה, לה, 7). בלאו חולק על אורח תם מפרשים שסברו כי "חציר" בפסוק זה מציין צמח הגדל על מים, ואף פירשו "לקנה וגומא" כעין "וקנה וגומא". בלאו מציין שלא זו בלבד שאין יסוד לפרש "ל" כוונת החיבור אלא שמבחינה סגנונית יש לראות את חלק הפסוק "חציר לקנה וגומא" כמקביל ל"וצמאון למבועי מים". בהסתמך על הביטוי "חציר גגות" (ישעיהו לו, 27 ומלך כים ב יט, 26), מפרש בלאו חציר גם בפסוקנו כ"עשב דל" המתיבש במהירות. את המלה "רבצה" הוא קורא בלא מפיק ב"ה"א" (כרש"י וכתב-ייד רבים) ומפרש "אדמה מושקה", בדומה ל"תהום רובצת תחת" (בראשית מט, 25 ודברים לג, 13)—תהום השופעת מים במעמקים. וכן משווה

אגע בגורלי בחרדה". אך לבו רחוק מאבן, ובכל ט"ו השירים שבקובץ הזעיר הוא עומד בעימות עם הגורל אשר המר לו.

יש ליריקה רבה בשירה זו שכולה אלגית-ענוגה, ויש כוח לאב השפול לצקת את צערו בקנקני פיוט נפעם ורוגש "גם עתה בהידלק כוכבים". בלילה, עם גבור תחושת יתמות ושכול, באווירה הרוגעת של הערב והכוכבים, גחים הניתומים: "אטיל גחומי מן הבוהק הזך, / מלבנם החיור של פרחי מלפת לילה, / כי יש בהם תום של כיסוף, / ונצורים בהם ריחות של קיצים אחרים — / סיוונים שנשמו להטם". בלילה הזה פוקד האב את בית-הקברות של הקיבוץ, מתיחד עם זכרם של יקיריו ומספר על המשך החיים בבתים אשר מנגד: "שחתי להם על צהלת הטף / ועל גילת דורות וצער גידולם, / כל זאת בדמי הלב למצבות אחי לחשתי — / עד אם רווייתי גיחומי".

בשעת קבורתו של הבן הספיד הסרן ואמר כי יש גבורה אשר תדלוק כאבוקה, כאות וכמופת בראש הדור במדברו. האב מוסיף את הגבורה האילמת והמוצנעת בענוה, "גבורת הדבקים במשימתם עד כלות, / עד כלות-נשמתם". והוא מוסיף והולך כי "זה דור אבות סופדים, / בקינתו ניאר ב" חטא גבהות-הלב; / לא ינהו העלומים בהי-נגפם לעד".

שירים המרעישים נימים שבלב.

י.פ.

ISRAEL ORIENTAL SOCIETY

הקובץ Israel Oriental Studies (מח"ס קרים מזרחיים ישראלים, בקצור IOS), היוצא לאור מטעם אוניברסיטת תל-אביב, משקף תחומים חשובים של המזרחנות ומציג את הישגי החוקרים הישראלים בשטח זה. המזרחנות כפי שהיא מיוצגת באסופה של-

Israel Oriental Studies, vol. I. *
Edited by M.J. Kister et al., Tel Aviv University, 1972, 315 pp.

ופשיטות שוד, וכן נהגו בו מנהגי-פולחן מיוחדים, קרבנות וצום. קיסטר חושף את הוויכוח בין חכמי האסלאם בדבר קדושתו של החודש, כפי שהוא משתקף במסורות המיוחדות לנביא מוחמד—מהן האוסרות על קיום מנהגי הפולחן והתסידות המיוחדים ברג'ב ומהן המתירות, או אף משבחות, מני הגים אלה. גולדציהר הוא שהראה כי מסורות החדית' (המסורות המיוחדות לנביא מוחמד) משקפות ויכוחים ומאבקים רעיוניים והלכיים בדורות שאחרי הנביא, ובכך קבע כלל-יסוד בחקר האסלאם. קיסטר מחזק במחקריו את היסוד שהניח גולדציהר ומוסיף עליו בדרך של עיונים מפורטים ומדוקדקים בנושאים ספציפיים. המאמר שלפנינו הוא דוגמה מובהקת לשיטתו המיוחדת של קיסטר בחקר דת האסלאם באמצעות ניתוח מדוקדק של מסורת החדית'. מתוך שליטה מדהימה בחומר העשיר של החדית'ים ממקורות שונים, מראה קיסטר כיצד נשתמרה המסורת בדבר קדושתו של רג'ב עד ימינו. בסיכום המאמר קובע קיסטר כי מאבקם של חכמי ההלכה המוסלמים נגד קדושת רג'ב ומנהגי הפולחן המיוחדים לו לא הוכתר בהצלחה מלאה: "כמה מחכמי האסלאם נכנעו ללחץ של האמונה העממית ונתנו את הסכמתם לאותם מנהגים... רק אדוקים קיצוניים מעטים מסוגו של אבן תימיה הוסיפו להתנגד בעקשנות למנהגי רג'ב. מנהגים אלה נתיקיימו והינם מהווים עד היום חלק מהותי מן התסידות והאמונה העממית באסלאם".

הכרך הראשון של IOS הוא תרומה חשובה בשדה המזרחנות ופירסום המביא כבוד למזרחנות הישראלית. כבר הופיע כרך ב של IOS ובקרוב יופיעו הכרכים ג וד. ראוי לברך את העורך, מ. י. קיסטר, ואת חברי המערכת המסייעים עליידו, על פעולה חשובה זו.

מ"ם

הוא לכך את השורש "רבץ" בסורית, שפירושו להשקות. בהערה אחרת מפרש בלאו את הביטוי "ישראל לא תנשני" (ישעיהו מד, 21): "ישראל לא תשכחני", כלומר "נפעל" במשמעות של "קל". חידושו של בלאו בענין זה שאין הוא גורס כאן תיקון הקריאה אלא מסביר זאת כשימוש בהשפעת הארמית. ענין מיוחד יש במאמרו של פרופיסור ד. צ. בנעט, מחשובי המלומדים במדעי הערבית והאסלאם ומורם של רוב חוקרי השפה והספרות הערבית בישראל, שהלך לעולמו בשנה שעברה. שם המאמר: "למה התכוון מוחמד כשקרא לדתו אסלאם; המשמעות המקורית של הפועל 'אסלם' והצורות הנגזרות ממנו". כידוע מפרשים המוסלמים את המונח "אסלאם" כמצייין "הכנעה והתניסרות לאללה", אולם שאלה היא מה היתה המשמעות המקורית של המלה, מה היתה כוונתו של מוחמד ואיך הבינו אותה שומעיו. בנעט מצביע על הקשיים העולים מן הפירוש המקובל, המתאים לתקופות מאוחרות יותר אך לא לתקופת הראשית של שליחות מוחמד. בדרך של ניתוח פילולוגי יסודי ומשכנע מגיע בנעט לפירוש של הפועל "אסלם" כמצייין "לעמוד ברשותו הבלעדית של מיי-שהו". פירוש זה מבליט את הניגוד שבין "מסלם"—מי שעומד ברשותו של אללה ועובד אותו לבדו—לבין "משרפ" (פוליתיאיסט), העובד אלים אחרים נוסף לאללה. בנעט מציע לראות את הפועל "אסלם" כפועל דנומינאטיבי הגזור מן המלה "סלם" (קוראן, סורה לט, 29), שפירושה "קניין יחיד של אדם אחד בלא שותפים".

מ. י. קיסטר עוסק בגילגוליה של מסורת ערבית קדומה בדבר קדושתו של החודש רג'ב (החודש השביעי בשנה המוסלמית). בתקופת הג'אהליה היה החודש רג'ב חודש מקודש ומשום כך נמנעו בו ממלחמות